

УДК 781.6

AFFECT IN BAROQUE PERFORMANCE AND ITS INSTRUMENTAL REALIZATION ON THE BAYAN

АФЕКТ У БАРОКОВОМУ ВИКОНАВСТВІ ТА ЙОГО ІНСТРУМЕНТАЛЬНА РЕАЛІЗАЦІЯ НА БАЯНІ

Zhelizko A.V. / Желізко А. В.*Tchaikovsky National Music Academy of Ukraine,
Kyiv, Arkhitekтора Horodetskooho 1–3/11, 02000**Національна музична академія України ім. П. І. Чайковського,
Київ, Архітектора Городецького 1–3/11, 02000***Deineha V. M. / Дейнега В. М.***s.a.s., as.prof. / к. м., в.о проф.**Tchaikovsky National Music Academy of Ukraine,
Kyiv, Arkhitekтора Horodetskooho 1–3/11, 02000**Національна музична академія України ім. П. І. Чайковського,
Київ, Архітектора Городецького 1–3/11, 02000*

Анотація. У тезах розглянуто роль афекту як провідного принципу барокової музичної естетики та окреслено його значення для виконавської інтерпретації на баяні. Проаналізовано риторичні моделі барокової музики, їхній вплив на артикуляцію, динаміку, фразування й реєстрові рішення. Показано, як міхова техніка, темброві зіставлення та терасна динаміка забезпечують стилістично переконливе відтворення барокового афекту на сучасному баяні.

Ключові слова: афект; бароко; музична риторика; інтерпретація; баян; терасна динаміка; поліфонія; артикуляція; реєстрова модель; міхова техніка.

Abstract. The theses explore the role of affect as a fundamental principle of Baroque musical aesthetics and emphasize its relevance for performance interpretation on the bayan. The paper analyzes key rhetorical models of Baroque music and examines their impact on articulation, dynamics, phrasing, and registration strategies. Particular attention is given to the ways in which bellows technique, timbral differentiation, and terraced dynamics contribute to a stylistically authentic realization of Baroque affect on the modern bayan, ensuring both expressive clarity and historically informed performance.

Key words: affect, Baroque, musical rhetoric, interpretation, bayan, terraced dynamics, polyphony, articulation, registration model, bellows technique.

Вступ.

У бароковій традиції музичний твір вибудовувався за риторичними моделями, які визначали характер емоційного впливу й спосіб організації матеріалу. Афект тут розглядався не як імпульс, а як концептуально сконструйована основа форми. Теоретичні обґрунтування цих засад подають Й. Маттезон, Й. Й. Кванц, М. Мерсенн, А. Кірхер та інші, описуючи музику як риторично мотивований вислів, що реалізується виконавцем у звуковій формі.

Актуальність теми визначається потребою перенесення барокових риторико-афективних засад у сферу сучасного баянного виконавства. Попри те, що баян не належить до інструментів барокової епохи, його темброві, динамічні та поліфонічні ресурси дають підстави для змістового й стилістичного опрацювання цього репертуару у нових інтерпретаційних умовах.

Об'єкт дослідження — сучасне виконання барокових композицій на баяні.

Предмет дослідження — способи формування виразності та стилістичної достовірності барокової музики з урахуванням конструктивних і тембрових можливостей баяна.

Мета дослідження — з'ясувати, яким чином підходи до створення емоційної та смислової виразності у бароковій традиції можуть бути адаптовані для баяна, та визначити набір виконавських параметрів, що забезпечують найбільш переконливе втілення цих підходів у практиці інтерпретації.

Наукова новизна полягає в окресленні нового підходу до інтерпретації барокових творів на баяні, у межах якого визначено набір виконавських параметрів, що формують характер звучання цього стилю на сучасному інструменті.

У дослідженні застосовано сукупність підходів, що охоплюють історичне вивчення барокових джерел, аналіз внутрішньої організації музичного тексту та інтерпретаційні методики. Використання цих інструментів дає змогу розглядати афект як багатовимірне утворення, у якому авторський задум реалізується через виконавську практику.

Основний текст.

Афект посідає центральне місце у музичному мисленні доби Бароко та визначає спосіб організації звукової тканини твору. У цей період емоційний зміст розглядається не як випадковий «настрій», а як свідомо сконструйований принцип, що пронизує всі структурні рівні композиції — від інтонаційних формул і мелодичних зворотів до гармонічних рішень, фактурних моделей і ритмічної пульсації. У XVII–XVIII столітті теоретики трактували музичний твір як різновид риторичної промови, де композитор оперує усталеними

інтонаційними жестами, ритмічними формулами та фактурними засобами, спрямованими на формування передбачуваного емоційного впливу на слухача.

У межах такої парадигми обраний афект спрямовує інтерпретатора у визначенні артикуляційної манери, динамічних співвідношень, темпоритму, реєстрової моделі та характеру міхового «дихання». У ситуаціях, коли музичний текст позбавлений композиторських ремарок, саме провідний емоційний стан структурує фразування, логіку динамічних переходів і темброву палітру. У виконавській баянній практиці роль афекту є особливо значущою, оскільки поєднання міхової гнучкості, реєстрового балансування та тембрових зіставлень формує драматургічну цілісність виконання й забезпечує стилістичну автентичність трактування барокового репертуару.

Дослідження німецьких теоретиків — Г. Кречмара, Й. Маттезона та їхніх послідовників — засвідчують поступове перетворення афекту на базову категорію опису барокової стилістики. У цих працях визначальні емоційні стани пов'язуються з ладовими моделями, тональними характеристиками, ритмічними структурами та специфічними фактурними рішеннями. На підґрунті античної традиції понять *pathos/affectus* емоційні стани тлумачаться як універсальні реакції, здатні раціонально моделюватися за допомогою художнього мовлення. Саме ця логіка формує основу барокового вчення про «характери тональностей», яке отримало найповніше опрацювання у трактатах Й. Маттезона.

Риторичний підхід до музики зароджується ще в епоху Ренесансу, де увага до смислової точності й структурної співмірності поступово витісняє середньовічне уявлення про жанрову стабільність. Аналіз Г. Бьюлоу мотета *Ave Maria, virgo serena* Жоскена де Пре свідчить про прагнення композитора узгодити мелодичний розвиток і фактурні зміни з логікою текстового змісту. Подальше становлення концепції *musica poetica* (Н. Лістеніус, Г. Глареан, П. Кокліко, Г. Фінк) закріпило модель композиції як поетичного процесу, побудованого за зразком риторичної промови й насиченого фігурами, що уточнюють смислові відповідності.

Розробка системи афектів у працях М. Мерсенна, А. Кірхера, Й. Кванца, Й.

Рейхардта та ін. пов'язує емоційно-образний зміст твору з параметрами тональності, ритміки, тембру та формотворення. Філософські концепції XVII століття (Р. Декарт, Ф. Бекон, Г. Лейбніц) підсилюють цю тенденцію, розглядаючи емоції як раціонально описувані й закономірно породжувані стани.

Виконання барокової музики на баяні потребує врахування специфічних властивостей інструмента. Міх є основним засобом формування динаміки, створення структурно значущих акцентів і організації фразування. Регістрові ресурси баяна забезпечують широкий спектр тембрових зіставлень, що дає змогу точно окреслювати риторично важливі моменти — вступи, кульмінації, репризи. Артикуляційні прийоми утворюють своєрідний музичний «синтаксис»: надмірне *legato* нівелює структурну рельєфність, тоді як диференційовані штрихи, акценти й паузи забезпечують чітке фразове членування.

Збереження поліфонічної виразності на баяні передбачає чіткий розподіл функцій між голосами: провідна лінія вимагає більшої пластичності й рельєфності, тоді як супровід повинен залишатися стриманим, аби не перекривати основний зміст. У фугатних розділах напруження має формуватися відповідно до розвитку емоційної ідеї, а не шляхом механічного нарощування динаміки. Застосування терасної динаміки дозволяє підтримувати прозорість багатоголосної структури та логічну послідовність афективного руху.

У підсумку афект виявляється універсальним принципом, що забезпечує цілісність барокового твору та визначає виконавську стратегію інтерпретації. Завдяки широким тембровим і динамічним можливостям баян створює сприятливі умови для відтворення барокової афективної моделі та дає змогу формувати стилістично обґрунтоване, риторично вмотивоване виконання.

Література:

1. Коханик І. Музичний стиль як сфера комунікації композитора, виконавця, музикознавця. Київське музикознавство. 2017. № 55. С. 70–81.
2. Харнонкурт Н. Музыка як мова звуків : шлях до нового розуміння музики. Пер. з нім. Г. Куркова. Суми: Собор, 2002. 184 с.

3. Шип С. Музична форма від звуку до стилю : навч. посібник. Київ : Заповіт, 1998. 368 с.
4. Buelow, George J. Affects, theory of the. Oxford Music Online. URL: <https://www.oxfordmusiconline.com/grovemusic/display/10.1093/gmo/9781561592630.001.0001/omo-9781561592630-e-0000000253>
5. Donington R. The Interpretation of Early Music. London : Faber and Faber, 1963. 608 p.
6. Kretzschmar H. Einführung in die Musikgeschichte. Leipzig: Breitkopf & Härtel, 1920. 196 s. URL: <https://archive.org/details/einfhrungindie00kret/page/n7/mode/2up>
7. Mattheson J. Der vollkommene Capellmeister. Hamburg, 1739/R; Eng. trans., 1981.
8. Tinctoris J. De arte contrapuncti Lib. URL: <https://earlymusictheory.org/Tinctoris/texts/deartecontrapuncti/>

Науковий керівник: к.м., в.о. проф. Дейнега В. М.

Тези надіслано: 20.11.2025 р.

© Желізко А. Б.